

TL 4014 Sovyet Dönemi Dil Siyaseti

Öğretim Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Can TEZİÇ.

11. Hafta

Tuva'da Gazete Çalışmaları (1929) Sonrası Dönem

Yeni inşa edilen politik sistem için önemli bir araç olan gazete, *aul*'larda topluca okunmaya başlanmıştır. Topluca yapılan bu okumalar her ne kadar ilk yıllarda düzenli olmasa da 1926 yılında anayasal düzlemde "Emekçilerin düşüncelerinin ifadesi" kapsamında desteklenmiştir.

1927 – 1929 yılları arasında üçüncü sayıdan sonra gazetenin hem içeriği hem de adı *Tuvogiyın Unen* olarak değiştirilmiştir. Nisan 1929 yılında ise tekrardan bir isim değişikliği ile gazete *Unen* adı ile Moğolca çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde gazetede daha fazla Sovyet etkisi hissedilmeye başlanmıştır.

Bu dönem içerisinde *Tuvogiyın Unen* gazetesinin tirajı yaklaşık bin ila iki bin beş yüz adettir. Dönemin önemli isimlerinden M. Sadnom, İ Şagdırjap, M. Buyan-Badırgı da gazetede önemli yazılar yazmışlardır. Gazetenin halka dağıtılma konusunda da posta yolu ile uzak bölgelere ulaşılırken yerel yönetimlerden de yardım alınmıştır.

Gazete halkı etkileyebilmek için yerel muhabirler aracılığı ile gazetede Aratların fikirlerine yer verilmiştir. Bu politika halka inmek onların fikirlerini gazete yolu ile tekrardan halka yansıtmak bakımından önemli olsa da aynı zamanda ideolojik bir çatışmayı da beraberinde getirmiştir. Örnek olarak evlilik, aile içi ilişkiler gibi konular modern devletin ideolojik bakış açısı ile çakışmaktadır. Bu gibi olgulara örnek vermek gerekirse Sançay Dorji, kız çocuklarının okuma

yazma öğrenmesini yazılarında desteklemiş ve kızların toplumsal yaşama girmeleri için gerekli eğitimi almalarının önemini vurgulamıştır. Benzer şekilde H. Manlay-Bayıra ise Tannu-Tuva Cumhuriyetinin kurulması ile birlikte halkın yönetimdeki yerine değinirken halkın kendi iktidarını ve partisini kurması gerektiğini yazmıştır.

Sonuç olarak gazete politik sosyalizasyonun önemli bir aracı haline gelmiş, gazete vasıtası ile halk ve modern devlet arasında bağ kurulmaya çalışılırken, yine gazetelerde satranç, drama, fizik – kültür gibi sosyalizasyona yardımcı olacak konularda da sık sık yazılar çıkmaktadır.

Tuvogiyn Unen gazetesinde öne çıkan önemli konulardan bir diğeri ise din konusu ve din kurumunun eleştirilmesidir. 1928’de düzenlenen Budizm ile ilgili bir toplantıda bu konu Tuva toplumunda görece daha çok tartışılan bir konu haline gelmiştir. Şamanizm ve Budizm halka toplumdaki eski kalıntılar olarak yansıtılırken, şamanlar ve lamalar için şarlatan, spekülâtör veya vurguncu gibi benzetmeler yapılmaktadır. Bunun dışında gazetede parti toplantılarına katılmayan Aratlar da eleştirilirken, eski yönetici sınıfın durumları gittikçe kısıtlanmaktaydı. Her ne kadar gazetede eleştiri yazıları çıksa da, 1920’li yıllarda halen Budizm ve Şamanizm toplumdaki yerlerini korudukları için gazetelerin yayın politikaları gerek geleneksel normlar gerekse din konusunda görece dikkatli davranmaktaydılar.

Tuvogiyn Unen gazetesinin tasarımına bakıldığı zaman Buryat ve Moğolistan’da yayınlanan gazeteler ile aynı olduğu görülmektedir.

Yeni kurulan Tannu-Tuva Halk Cumhuriyetinde ideolojik bir araç olarak kullanılan gazetenin Moğolca yayın yapması bu propagandanın geniş halk kitlelerine yayılmasını kısıtlamaktaydı. Bu yüzden anadilde yazı dilinin inşası sadece millî kültürün gelişmesinde değil aynı zamanda yayın organlarının geniş halk kitlelerine ulaştırılması ve dolayısı ile propaganda faaliyetlerinin geniş

kitlelere ulaştırılması amacı ile de örtüşmekteydi. Yapılan eğitim seferberliği ve toplum içerisinde okuma yazmanın arttırılması Aratların gazete ile olan ilişkilerinin de artması yönünden önemli idi.

Harf inkılabının hemen sonrasında Temmuz 1930 tarihinde *Unen* gazetesi Latin harfleri ile yayın yapmaya başlamıştır. Gazetenin ilk sayıları yeni yazı dilinin halka kazandırılmasını amaçlayan ve fertlerin kendi kendilerine yeni yazı dilini öğrenebilmelerini amaçlayan pek çok ders içermekteydi. Ağustos 1930 tarihine geldiğinde gazetenin ismi değişmiş ve *Tuva Arattın Şını* olmuştur. Gazetenin birinci ve ikinci sayfaları yeni Tuva yazı dilinde çıkarken gazetenin üçüncü ve dördüncü sayfaları ise Moğolca çıkmaktadır. 4 Mart 1931 tarihinde gazetenin adı *Şın* olarak tekrardan değişmiş ve gazete tamamen Tuva dilinde çıkmaya başlamıştır.

Bu yeni dönemde gazetenin içeriğine bakıldığı zaman partinin ağırlığı 1920'li yıllara göre daha fazla hissedilmektedir. Bu çerçevede kültür ve ekonomi politikaları, üretimdeki dönüşüm, kooperatifçilik, parti çalışmalarını, kültür devrimi, dış ülkeler, edebiyat ve resmî bildirimleri içeren yazılar gazetede ağırlıklarını hissettirmeye başlamıştır.

Valery Kan'a göre Gazetenin bu anlamda iki fonksiyonu bulunmaktaydı. Bunlardan ilki gazete toplumda okuryazarlığı arttırmayı amaçlamaktaydı. Tuvalı Aratların okumayı öğrenmelerini desteklemek amacı ile gazetede şiir, şarkı ve edebi eserlerin yayınına ağırlık verilmiştir. İkinci olarak gazete kültür devriminin ve politik aydınlanmanın da bir aracı olarak kullanılmaktaydı. Özellikle VIII. *TNRP* toplantısı ile gazetenin Tuva'da sosyalizmin inşasında en önemli silah olduğu kararı alınmış ve sosyalist propagandanın bir aracı olarak seçilmiştir.

Sınıfsal bir bakış açısı ile çıkan gazete artık (*çujdi*) olarak nitelendirilen yabancı sınıfların tasfiyesinde de bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda eski feodaller, lamalar, şamanlar ve kulaklar gibi unsurlar hedef haline gelmiştir.

1933 yılına gelindiğinde yeni nesillerin Marksist ve Leninist bir ruh ile yetişmelerini amaçlayan *Revane Şını* adında haftalık yeni bir gazete TRSM tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. İlerleyen süreç içerisinde 1936- 1943 yıllarında *Hostug Arat* gazetesi *Küçük Hural* ve *THP* bakanlar meclisinin yayın organı olarak çıkartılmaya başlanmıştır.

Yine 1940 ve 1944 yılları arasında *Kooperas Oruu (Kooperatif Yolu)*, *Tuvinskiye Goryat, Fizkul'tura i Sport* ve *Aratların Lennin Oruu (Leninin Yolu)* isimli gazeteler örnek olarak gösterilebilir.

Temel Kaynak

Teziç, M.C. (2018) Sovyet Döneminde Tuva Yüksek Kültürünün İnşası. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Sayı 29. Ss.141-168.

Yardımcı Kaynaklar

Anderson, B. (1995). *Hayali cemaatler. Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması.* (İ. Savaşır. Çev). Metis yayınları.

Ertürk, S. (1986). *Türkiye'deki bazı eğitim sorunları üzerine düşünceler.* Yelken Teper yayınları.

Killi - Yılmaz. G. (2010). *Kuzey ve Güneydoğu Sibiry Türklerinin Dil Durumu.* Köksav Yayınları.

Yabancı Yardımcı Kaynaklar

Gellner, E. (2006). *Nations and nationalism.* New York, Cornell University press.

Vasilenko, V. A. (2013). “Uryanhayskiy Vopros” v Politike Rossii i Mongolii (XVII- Pervaya Polovina XX vv.). *Aktual'nie Voprosi İstorii Rossiysko-Mongol'kih otnoşeniye Pervoy Çetverti XX Veka*, (M.A. Vinokurov, Ed.) İçinde (ss. 132-147). İrkutsk : İzd-vo BGUEP.

(1969) Zakonomernosti razvitiya literaturih yazıkov narodov SSSR v sovyetskuyu epohu. Osnovniye protsessı vnutristrukturного tazvitiya tyurskih finno-ugorskih i mongol'skih yazıkov. Moskova: Nauka.